

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Store Afdeling)

3. marts 2020*

»Præjudiciel forelæggelse – forbrugerbeskyttelse – direktiv 93/13/EØF – urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler – aftale om lån med pant i fast ejendom – variabel rentesats – referenceindeks baseret på sparekassernes lån med pant i fast ejendom – indeks, der følger af en lov eller en administrativ bestemmelse – den erhvervsdrivendes ensidige indførelse af et sådant vilkår – den nationale domstols prøvelse af kravet om gennemsigtighed – konsekvenser af, at det fastslås, at kontraktvilkåret er urimeligt«

I sag C-125/18,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (retten i første instans nr. 38 i Barcelona, Spanien) ved afgørelse af 16. februar 2018, indgået til Domstolen den samme dag, i sagen

Marc Gómez del Moral Guasch

mod

Bankia SA,

har

DOMSTOLEN (Store Afdeling),

sammensat af præsidenten, K. Lenaerts, vicepræsidenten, R. Silva de Lapuerta, afdelingsformændene J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, E. Regan, M. Safjan og S. Rodin (refererende dommer) samt dommerne L. Bay Larsen, T. von Danwitz, D. Šváby, F. Biltgen, K. Jürimäe og C. Lycourgos,

generaladvokat: M. Szpunar,

justitssekretær: fuldmægtig L. Carrasco Marco,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 25. februar 2019,

efter at der er afgivet indlæg af:

- Gómez del Moral Guasch ved abogados J.M. Erausquin Vázquez, A. Benavente Antolín, M. Ortiz Pérez og S. Moreno de Lamo,
- Bankia SA ved abogados R. Fernández-Aceytuno Sáenz de Santamaría, F. Manzanedo González, M. Muñoz García-Liñán, V. Rodríguez de Vera Casado, L. Briones Bori og A. Fernández García,

* Processprog: spansk.

- den spanske regering ved M.J. García-Valdecasas Dorrego og J. Rodríguez de la Rúa Puig, som befuldmægtigede,
 - Det Forenede Kongeriges regering ved S. Brandon, som befuldmægtiget, bistået af barrister A. Howard,
 - Europa-Kommissionen ved N. Ruiz García, J. Baquero Cruz og C. Valero, som befuldmægtigede,
- og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 10. september 2019, afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT 1993, L 95, s. 29), navnlig dette direktivs artikel 1, stk. 2, artikel 4, stk. 2, artikel 6, stk. 1, artikel 7, stk. 1, og artikel 8.
- 2 Denne anmodning er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem Marc Gómez del Moral Guasch og Bankia SA vedrørende det vilkår om en variabel ordinær rentesats, som er indeholdt i den aftale om lån med pant i fast ejendom, som er indgået mellem de to parter.

Retsforskrifter

EU-retten

- 3 Af 24. betragtning til direktiv 93/13 fremgår, at »medlemsstaternes retsmyndigheder og administrative organer skal råde over tilstrækkelige og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige vilkår i forbrugeraftaler til ophør«.
- 4 Dette direktivs artikel 1, stk. 2, bestemmer:

»Kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser samt bestemmelser eller principper i internationale konventioner, som medlemsstaterne eller [Den Europæiske Union] er part i, bl.a. på transportområdet, er ikke underlagt dette direktivs bestemmelser.«
- 5 Det nævnte direktivs artikel 4 bestemmer:

»1. Det vurderes, om et kontraktvilkår er urimeligt, under hensyn til hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og ved på tidspunktet for aftalens indgåelse at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med dens indgåelse samt til alle andre vilkår i aftalen eller i en anden aftale, som hænger sammen med denne, jf. dog artikel 7.

2. Vurderingen af, om kontraktvilkårene er urimelige, omfatter hverken definitionen af aftalens hovedgenstand eller overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor, for så vidt disse vilkår er affattet klart og forståeligt.«
- 6 Samme direktivs artikel 5 har følgende ordlyd:

»I de aftaler, hvor alle eller nogle af de vilkår, der tilbydes forbrugeren, er i skriftlig form, skal disse vilkår altid være udarbejdet på en klar og forståelig måde. Hvis der opstår tvivl om et kontraktvilkårs betydning, gælder den fortolkning, som er mest gunstig for forbrugeren. [...]«

7 Artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 bestemmer:

»Medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.«

8 Dette direktivs artikel 7, stk. 1, har følgende ordlyd:

»Medlemsstaterne sikrer, at der i forbrugernes og konkurrenternes interesse findes egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør.«

9 Det nævnte direktivs artikel 8 bestemmer:

»Medlemsstaterne kan inden for det område, der omfattes af dette direktiv, vedtage eller bevare strengere bestemmelser, der er forenelige med [t]raktaten, for at sikre en mere omfattende beskyttelse af forbrugere.«

10 Bilaget til direktiv 93/13, der indeholder en vejledende liste over kontraktvilkår, der kan betegnes som urimelige, er affattet således:

»1. Kontraktvilkår, hvis formål eller virkning er følgende:

[...]

- l) at bestemme, at vareprisen skal afgøres på leveringstidspunktet, eller at tillade sælgeren af en vare eller leverandøren af tjenesteydelser at sætte prisen op, uden at forbrugeren i begge tilfælde har en tilsvarende ret til at annullere kontrakten, hvis den endelige pris er for høj i forhold til den pris, der blev aftalt ved kontraktens indgåelse

[...]

2. Rækkevidden af litra g), j) og l)

[...]

c) Litra g), j) og l) gælder ikke for:

- forretninger i forbindelse med værdipapirer, finansielle instrumenter og andre varer eller tjenesteydelser, hvis pris er bundet til svingninger i en kurs, et børsindeks eller en finansmarkedsrente, som den erhvervsdrivende ikke har indflydelse på

[...]

d) Litra l) er ikke til hinder for lovformelige prisreguleringsklausuler, såfremt retningslinjerne for prissvingningerne er udførligt beskrevet i kontrak[t]en.«

Spansk ret

11 Artikel 1303 i Código Civil (den borgerlige lovbog) har følgende ordlyd:

»Når en forpligtelse er erklæret ugyldig, skal de kontraherende parter gensidigt levere de ting tilbage, der var genstand for kontrakten, inklusive udbytter heraf og prisen med renter, dog med forbehold for nedenstående artikler.«

- 12 Anden tillægsbestemmelse til Orden del Ministerio de la Presidencia, sobre transparencia de las condiciones financieras de los préstamos hipotecarios (ministeriel bekendtgørelse om gennemsigtige finansielle betingelser for lån med pant i fast ejendom) af 5. maj 1994 (BOE nr. 112 af 11.5.1994, s. 14444), som ændret ved ministeriel bekendtgørelse af 27. oktober 1995 (BOE nr. 261 af 1.11.1995, s. 31794) (herefter »bekendtgørelse af 5. maj 1994«), bestemte:

»Banco de España fastsætter i et cirkulære på grundlag af en rapport fra [Dirección General del Tesoro y Política Financiera (generaldirektoratet for statsfinanser og finanspolitik, Spanien)] en række officielle indeks eller referencesatser, som de enheder, som er omhandlet i artikel 1, stk. 1, kan anvende på lån med pant i fast ejendom med variabel rente, og offentliggør regelmæssigt deres værdi.«

- 13 Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (kongeligt lovdekret nr. 1/2007 om vedtagelse af den konsoliderede tekst til den generelle lov om beskyttelse af forbrugere og brugere og anden tilknyttet lovgivning) af 16. november 2007 (BOE nr. 287 af 30.11.2007, s. 49181, herefter »kongeligt lovdekret nr. 1/2007«), bestemmer i artikel 8 med overskriften »Forbrugerens og brugerens grundlæggende rettigheder«:

»Følgende er forbrugerens og brugerens grundlæggende rettigheder:

[...]

- b) Beskyttelse af deres legitime økonomiske og sociale interesser, navnlig over for urimelig handelspraksis og indføjelser af urimelige vilkår i kontrakter.

[...]«

- 14 Artikel 60 i kongeligt lovdekret nr. 1/2007 med overskriften »Oplysninger forud for aftaleindgåelsen« fastsætter:

»1. Inden forbrugeren eller brugeren bliver bundet af en aftale eller et tilbud af samme type, giver den erhvervsdrivende på en klar og forståelig måde den pågældende de relevante, korrekte og tilstrækkelige oplysninger om aftalens primære kendetegn, og navnlig om dens retlige og økonomiske betingelser, for så vidt som de ikke fremgår klart af sammenhængen.

[...]«

- 15 Artikel 80 i kongeligt lovdekret nr. 1/2007, der har overskriften »Krav til vilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling«, har følgende ordlyd:

»1. I kontrakter med forbrugere og brugere, som anvender vilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, herunder kontrakter indgået af den offentlige forvaltning og enheder og virksomheder, der henhører under den offentlige forvaltning, skal disse vilkår opfylde følgende krav:

[...]

- c) god tro og en rimelig balance mellem parternes rettigheder og forpligtelser, hvilket under alle omstændigheder udelukker anvendelsen af urimelige vilkår

[...]«

- 16 Artikel 82 i kongeligt lovdekret nr. 1/2007 med overskriften »Begrebet urimelige vilkår« bestemmer:
- »1. Alle kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, anses for urimelige, og alle de praksisser, der ikke følger af en udtrykkelig aftale, anses for urimelige, hvis de til trods for kravet om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren og brugeren.
- [...]«
- 17 Artikel 27 i Orden EHA/2899/2011 de transparencia y protección del cliente de servicios bancarios (ministeriel bekendtgørelse EHA/2899/2011 om gennemsigtighed og beskyttelse af brugere af bankydelse) af 28. oktober 2011 (BOE nr. 261 af 29.10.2011, s. 113242) med overskriften »Officielle rentesatser« bestemmer i stk. 1, litra a):
- »1. Med henblik på kreditinstitutternes anvendelse af de officielle rentesatser på de i nærværende ministerielle bekendtgørelse opstillede betingelser offentliggøres månedligt:
- a) gennemsnitsrentesatsen for lån med pant i fast ejendom med en løbetid på over tre år med henblik på køb af en bolig i fri handel, der ydes af kreditinstitutter i Spanien.«
- 18 Ley 14/2013 de apoyo a los emprendedores y su internacionalización (lov nr. 14/2013 om støtte til iværksættere og deres internationalisering) af 27. september 2013 (BOE nr. 233 af 28.9.2013, s. 78787) bestemmer i 15. tillægsbestemmelse, at de udgåede satser, som er nævnt i denne bestemmelses stk. 1, hvis indeks er baseret på den gennemsnitlige sats for de spanske sparekassers lån med pant i fast ejendom (herefter »de spanske sparekassers IRPH«), erstattes af den erstatningsreferenceindeks eller det erstatningsreferenceindeks, der er fastsat i aftalen, og at erstatningssatsen, såfremt der ikke er fastsat en erstatningssats i aftalen, er »den officielle rentesats, kaldet »gennemsnitsrentesatsen for lån med pant i fast ejendom med en løbetid på over tre år med henblik på køb af en bolig i fri handel, der ydes af kreditinstitutter i Spanien«, på hvilken der anvendes en margin svarende til det aritmetiske gennemsnit af forskellene mellem den sats, der udgår, og ovennævnte sats beregnet på grundlag af de oplysninger, der foreligger mellem datoen for indgåelse af aftalen og den dato, hvor satsen reelt erstattes«.

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

- 19 Den 19. juli 2001 indgik Marc Gómez del Moral Guasch en aftale om lån med pant i fast ejendom på 132 222,66 EUR med Bankias forgænger, en bank, til finansiering af køb af en bolig.
- 20 Denne aftales punkt 3a med overskriften »Variabel rentesats« indeholder et vilkår, hvorefter den rentesats, som skal betales af forbrugeren, varierer afhængigt af de spanske sparekassers IRPH (herefter »det omtvistede vilkår«). Denne bestemmelse har følgende ordlyd:
- »Den aftalte rente fastsættes i halvårlige perioder regnet fra datoen for aftalens indgåelse, og renten for det første halvår fremgår af det tredje finansielle vilkår. For de efterfølgende halvårige perioder svarer rentesatsen til gennemsnitssatsen for lån med pant i fast ejendom, der er optaget hos sparekasser, med en løbetid på over tre år med henblik på køb af en bolig i fri handel, som er gældende på tidspunktet for den rentetilpasning, som Banco de España regelmæssigt offentliggør i *Boletín Oficial del Estado* for lån med variabel rente med pant i fast ejendom med henblik på boligkøb, afrundet op til nærmeste kvarte procentpoint, forhøjet med 0,25 procentpoint.«
- 21 Marc Gómez del Moral Guasch anlagde sag ved Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (retten i første instans nr. 38 i Barcelona, Spanien) med påstand om navnlig annullation af dette vilkår på grund af dets angiveligt urimelige karakter.

- 22 Den forelæggende ret har for det første anført, at indeksering af de variable renter af et lån med pant i fast ejendom, der er beregnet på grundlag af de spanske sparekassers IRPH, er mindre fordelagtig end en indeksering, der er beregnet på grundlag af den gennemsnitlige europæiske interbankrente (herefter »Euribor-indekset«), der anvendes i 90% af lån med pant i fast ejendom, der optages i Spanien. Anvendelsen af de spanske sparekassers IRPH medfører en ekstraudgift i størrelsesordenen 18 000-21 000 EUR pr. lån.
- 23 Den forelæggende ret finder det dernæst tvivlsomt, om den omstændighed, at de spanske sparekassers IRPH er et reguleret indeks, indebærer, at den undtagelse, der er fastsat i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13, skal finde anvendelse, selv om den omstændighed, at låneaftalens parter er undergivet dette indeks, er en følge af anvendelsen af et vilkår i denne aftale.
- 24 Endvidere finder den forelæggende ret det tvivlsomt, om forbrugeren skal oplyses om metoden til beregning af referenceindekset og om dets tidligere udvikling med henblik på at kunne vurdere de finansielle omkostninger, der er forbundet med optagelsen af lånet. I denne henseende har den forelæggende ret anført, at med henblik på at sikre et højere forbrugerbeskyttelsesniveau end det, som er fastsat i dette direktiv, er den undtagelse, der følger af artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13, ikke blevet gennemført i den spanske retsorden.
- 25 Desuden finder den forelæggende ret det tvivlsomt, om det i tilfælde af, at det omtvistede vilkår ikke er i overensstemmelse med EU-retten, vil være i overensstemmelse med direktiv 93/13 at erstatte de spanske sparekassers IRPH med Euribor-indekset eller udelukkende at tilbagebetale den lånte kapital uden betaling af renter.
- 26 På denne baggrund har Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (retten i første instans nr. 38 i Barcelona) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) Bør [de spanske sparekassers IRPH] underkastes domstolsprøvelse, således at det skal undersøges, om det er forståeligt for forbrugeren, uden at det er en hindring, at det er underlagt administrativt eller ved lov fastsatte bestemmelser, idet der ikke er tale om et af de i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 omhandlede tilfælde, eftersom det ikke drejer sig om en obligatorisk bestemmelse, men den erhvervsdrivende kan vælge at indføje denne variable ordinære rente i aftalen?
- 2) a) Er det i henhold til artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13, som ikke er gennemført i spansk ret, i strid med direktiv 93/13 og artikel 8 heri, at en spansk domstol henviser til og anvender artikel 4, stk. 2, i nævnte direktiv, når denne bestemmelse ikke er blevet gennemført i spansk ret efter lovgivers ønske, idet denne ønskede en fuldstændig beskyttelse af alle de vilkår, som den erhvervsdrivende kan indføje i en forbrugeraftale, herunder dem, der berører aftalens hovedgenstand, også selv om de er affattet klart og forståeligt?
- 2) b) Er det under alle omstændigheder nødvendigt at fremkomme med oplysninger eller reklame om følgende omstændigheder eller forhold eller nogle af disse med henblik på forståelsen af det væsentlige vilkår, dvs. [de spanske sparekassers IRPH]?
- i) [e]n forklaring af, hvordan referencesatsen beregnes, dvs. at det skal oplyses, at dette indeks omfatter gebyrer og øvrige omkostninger ud over den nominelle rente, at der er tale om et simpelt ikke-vægtet gennemsnit, at den erhvervsdrivende bør vide og oplyse om, at han burde anvende en negativ margin, samt at de formidlede oplysninger ikke er offentlige, modsat [Euribor-indekset], der normalt anvendes
- ii) [e]n redegørelse for indeksets tidligere og mulige fremtidige udvikling, herunder oplysning og offentliggørelse af grafer, der klart og tydeligt forklarer forbrugeren udviklingen i denne specifikke rentesats i forhold til [Euribor-indekset], som normalt anvendes i forbindelse med lån sikret ved pant i fast ejendom.

- 2) c) [...] såfremt Domstolen konkluderer, at det påhviler den forelæggende ret at vurdere, om kontraktvilkårene er urimelige, og udlede alle konsekvenserne heraf i henhold til national ret, ønskes oplyst, om manglende oplysninger om ovenstående ikke udgør en manglende forståelse af vilkåret, idet vilkåret ikke fremgår klart for den gennemsnitlige forbruger (artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13), eller at udeladelsen af disse oplysninger indebærer en urimelig behandling fra den erhvervsdrivendes side, og at forbrugeren, såfremt denne havde fået de relevante oplysninger, ikke havde valgt at optage et lån på grundlag af [de spanske sparekassers IRPH].
- 3) Såfremt [de spanske sparekassers IRPH] erklæres ugyldigt, hvilken af de to følgende konsekvenser er da i overensstemmelse med artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, hvis aftalen ikke består, eller hvis den er mere skadelig for forbrugeren?
- Kontrakten tilpasses under anvendelse af det normale erstatningsindeks, [Euribor-indekset], idet der er tale om en aftale, der i det væsentlige er knyttet til en rente, der er til fordel for virksomheden, [som er] erhvervsdrivende.
 - Rentesatsen bortfalder, og låntageren eller debitoren er kun forpligtet til at tilbagebetale den lånte kapital inden for den fastlagte frist.«

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

- 27 Indledningsvis skal der henvises til, at det af fast retspraksis fremgår, at det som led i den samarbejdsprocedure mellem de nationale retter og Domstolen, som er indført ved artikel 267 TEUF, tilkommer denne at give den nationale ret et hensigtsmæssigt svar, som sætter den i stand til at afgøre den tvist, der verserer for den. Ud fra dette synspunkt påhviler det Domstolen i givet fald at omformulere de spørgsmål, der forelægges den (dom af 7.8.2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, præmis 34).
- 28 I denne henseende tager det første spørgsmål ganske vist som sådant sigte på de spanske sparekassers IRPH. Med henblik på at give den forelæggende ret et hensigtsmæssigt svar skal dette spørgsmål imidlertid forstås således, at den forelæggende ret med dette spørgsmål ønsker oplyst, om artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at et vilkår i en aftale om lån med pant i fast ejendom, der er indgået mellem en forbruger og en erhvervsdrivende, og som bestemmer, at den rentesats, der finder anvendelse på lånet, er baseret på et af de officielle referenceindeks, der er fastsat i den nationale lovgivning, og som kan anvendes af kreditinstitutter på lån med pant i fast ejendom, er udelukket fra dette direktivs anvendelsesområde.
- 29 Ifølge denne bestemmelse er kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser, ikke underlagt bestemmelserne i direktiv 93/13.
- 30 Den nævnte bestemmelse indfører således en undtagelse til anvendelsesområdet for direktiv 93/13 for så vidt angår disse vilkår, og denne undtagelse skal fortolkes strengt (jf. i denne retning dom af 20.9.2017, Andriuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 27 og 31 og den deri nævnte retspraksis).
- 31 Denne undtagelse kræver, at to betingelser er opfyldt: For det første skal kontraktvilkåret afspejle en lov eller en administrativ bestemmelse, og for det andet skal denne bestemmelse være bindende (dom af 10.9.2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, præmis 78, og af 20.9.2017, Andriuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 28).

- 32 Med henblik på at fastslå, om disse betingelser er opfyldt, har Domstolen således fastslået, at det tilkommer den nationale ret at efterprøve, om det pågældende kontraktvilkår afspejler bestemmelser i national ret, der finder bindende anvendelse mellem de kontraherende parter, uanset deres valg eller bestemmelser, der har deklatorisk karakter og derfor uden videre finder anvendelse, dvs. i mangel af en anden ordning mellem parterne herom (jf. i denne retning dom af 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, præmis 26, af 10.9.2014, Kušionová C-34/13, EU:C:2014:2189, præmis 79, og af 20.9.2017, Andriciuć m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 29 og 30).
- 33 I det foreliggende tilfælde fremgår det af den forelæggende rets beskrivelse af den nationale lovgivning, der finder anvendelse i hovedsagen, at denne lovgivning ikke indeholdt nogen forpligtelse til i rentevilkårene i aftaler om lån med pant i fast ejendom at anvende et af de seks officielle indeks, der var fastsat i circular 8/1990 del Banco de España, a entidades de crédito, sobre transparencia de las operaciones y protección de la clientela (Banco de Españas cirkulære nr. 8/1990 rettet til kreditinstitutterne om transaktioners gennemsigtighed og beskyttelse af kunderne) af 7. september 1990 (BOE nr. 226 af 20.9.1990, s. 27498) i den affattelse, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen (herefter »cirkulære nr. 8/1990«).
- 34 I denne henseende fremgår det, som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 78-83 i forslaget til afgørelse, med forbehold af den forelæggende rets efterprøvelse, at bekendtgørelse af 5. maj 1994 ikke i forbindelse med lån med variabel rente krævede, at et af de officielle referenceindeks, herunder de spanske sparekassers IRPH, anvendtes, men begrænsede sig til at fastsætte de betingelser, som »referenceindeksene eller referencesatserne« skulle opfylde, for at kreditinstitutterne kunne anvende dem.
- 35 Med forbehold for den forelæggende rets eventuelle efterprøvelse havde Bankia derfor, således som det fremgår af punkt 3a, stk. 1, litra d), i bilag II til bekendtgørelse af 5. maj 1994, mulighed for af fastsætte den variable rente »på enhver anden måde, forudsat at den er klar, konkret og forståelig for låntageren og i overensstemmelse med lovgivningen«.
- 36 Følgelig er henvisningen til de spanske sparekassers IRPH i det omtvistede vilkår med henblik på beregningen af de renter, der skal betales inden for rammerne af den i hovedsagen omhandlede aftale, ikke en konsekvens af en lov eller administrativ bestemmelse, der er bindende, som omhandlet i den retspraksis, som der er henvist til i denne doms præmis 31 og 32. Med forbehold af den forelæggende rets efterprøvelse er dette vilkår derfor omfattet af anvendelsesområdet for direktiv 93/13.
- 37 Heraf følger, at det første spørgsmål skal besvares med, at artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at et vilkår i en aftale om lån med pant i fast ejendom, der er indgået mellem en forbruger og en erhvervsdrivende, hvorefter den rentesats, der finder anvendelse på lånet, er baseret på et af de i den nationale lovgivning fastsatte officielle referenceindeks, som kan anvendes af kreditinstitutter på lån med pant i fast ejendom, er omfattet af dette direktivs anvendelsesområde, når denne lovgivning hverken foreskriver, at dette indeks finder bindende anvendelse, uanset disse parter valg, eller at det finder deklatorisk anvendelse i mangel af en anden ordning mellem disse samme parter.

Det andet spørgsmål, litra a)

- 38 Med det andet spørgsmål, litra a), ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om direktiv 93/13, og navnlig dets artikel 8, skal fortolkes således, at det er til hinder for, at en ret i en medlemsstat anvender dette direktivs artikel 4, stk. 2, som grundlag for ikke at foretage en prøvelse af, om et kontraktvilkår, der er affattet klart og forståeligt, og som vedrører aftalens hovedgenstand, er urimeligt, når den sidstnævnte bestemmelse ikke er blevet gennemført i denne medlemsstats retsorden.

- 39 Det fremgår ikke desto mindre af de forklaringer, som er indeholdt i forelæggelsesafgørelsen med hensyn til det andet spørgsmål, at den forelæggende ret med dette spørgsmåls første led nærmere bestemt rejser spørgsmålet, om en national ret, selv om artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 ikke er gennemført i intern ret, har mulighed for at foretage en prøvelse af, om et vilkår som det omtvistede vilkår opfylder det krav om gennemsigtighed, som er fastslået i dette direktiv.
- 40 I det foreliggende tilfælde skal det indledningsvis fastslås, at den forelæggende ret har stillet det andet spørgsmål, litra a), med udgangspunkt i en forudsætning om, at artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 ikke er blevet gennemført i den spanske retsorden.
- 41 Bankia og den spanske regering har på deres side gjort gældende, at Tribunal Supremo (øverste domstol, Spanien) i dom 406/2012 af 18. juni 2012 (ES:TS:2012:5966) og 241/2013 af 9. maj 2013 (ES:TS:2013:1916) udtalte, at den spanske lovgiver havde gennemført artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 i national ret ved Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación (lov nr. 7/1998 om de generelle betingelser for indgåelse af kontrakter) af 13. april 1998 (BOE nr. 89 af 14.4.1998, s. 12304). Af disse domme fremgår for det første, at udtrykket »rimelig balance mellem modydelse«, som fandtes i den spanske lovgivning, der var gældende forud for vedtagelsen af direktiv 93/13, blev erstattet af udtrykket »betydelig skævhed i [...] rettigheder og forpligtelser« med henblik på at begrænse prøvelsen af, om et kontraktvilkår er urimeligt, for det andet, at prisen og selve balancen mellem ydelserne ikke kan gøres til genstand for prøvelse, og for det tredje, at aftalens hovedelementer, selv om de er udelukket fra en materiel prøvelse, ikke desto mindre kan gøres til genstand for en prøvelse med hensyn til kriterierne vedrørende indføjelse og gennemsigtighed.
- 42 Henset til præciseringen i denne doms præmis 39 med hensyn til rækkevidden af det andet spørgsmål, litra a), er det imidlertid ikke nødvendigt at tage stilling til, hvorvidt artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 faktisk er gennemført i den spanske retsorden.
- 43 Der skal således henvises til, at den ved direktiv 93/13 indførte beskyttelsesordning ifølge fast retspraksis hviler på den betragtning, at forbrugeren befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende hvad angår såvel forhandlingsstyrke som informationsniveau, og at forbrugeren som følge heraf tiltræder betingelser, som på forhånd er udarbejdet af den erhvervsdrivende, uden at kunne øve nogen indflydelse på disses indhold (jf. bl.a. dom af 3.6.2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, præmis 27 og den deri nævnte retspraksis, og af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia, C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 49).
- 44 Under hensyntagen til denne svagere stilling forpligter direktiv 93/13 medlemsstaterne til at indføre en ordning, som sikrer, at alle kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, kan efterprøves med henblik på at afgøre, om de er urimelige. Det tilkommer i denne forbindelse den nationale ret under hensyntagen til kriterierne i artikel 3, stk. 1, og artikel 5 i direktiv 93/13 at afgøre, om et sådant vilkår under hensyntagen til omstændighederne i den konkrete sag opfylder det nævnte direktivs krav om god tro, jævnbyrdighed og gennemsigtighed (jf. i denne retning dom af 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, præmis 42-48, af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 40, og af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia, C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 50).
- 45 Artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13, sammenholdt med dets artikel 8, giver ikke desto mindre medlemsstaterne mulighed for i den lovgivning, der gennemfører dette direktiv, at bestemme, at »[v]urderingen af, om kontraktvilkårene er urimelige«, ikke vedrører de vilkår, der er omhandlet i bestemmelsen, såfremt disse vilkår er affattet klart og forståeligt (jf. i denne retning dom af 3.6.2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, præmis 32, og af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 41).

46 Domstolen har endvidere fremhævet, at dette krav om en klar og forståelig affattelse findes i artikel 5 i direktiv 93/13, hvorefter kontraktvilkår »altid« skal opfylde dette krav (jf. i denne retning dom af 30.4.2014, Kásler et Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 67 og 68, og af 20.9.2017, Andriuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 43). Heraf følger, at sidstnævnte krav finder anvendelse i alle tilfælde, herunder når et vilkår er omfattet af anvendelsesområdet for artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13, og selv om den berørte medlemsstat ikke har gennemført denne bestemmelse. Dette krav kan ikke indskrænkes til, at et kontraktvilkår formelt set blot skal være affattet grammatisk klart og forståeligt (dom af 30.4.2014, Kásler et Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 71).

47 Det andet spørgsmål, litra a), skal derfor besvares med, at direktiv 93/13, og navnlig dets artikel 4, stk. 2, og artikel 8, skal fortolkes således, at en ret i en medlemsstat er forpligtet til at foretage en prøvelse af, om et kontraktvilkår, der vedrører aftalens hovedgenstand, er klart og forståeligt, uanset om dette direktivs artikel 4, stk. 2, er gennemført i denne medlemsstats retsorden.

Det andet spørgsmål, litra b) og c)

48 Med det andet spørgsmål, litra b) og c), ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om direktiv 93/13, og navnlig dets artikel 4, stk. 2, og dets artikel 5, skal fortolkes således, at en erhvervsdrivende med henblik på at opfylde kravet om gennemsigtighed af et kontraktvilkår i en aftale om lån med pant i fast ejendom, der fastsætter en variabel rentesats, hvis beregningsmåde anses for at være kompliceret for en gennemsnitsforbruger, skal give forbrugeren oplysninger om metoden til beregning af det indeks, på grundlag af hvilket den nævnte rentesats beregnes, såvel som om dette indeks' tidligere udvikling og mulige fremtidige udvikling.

49 I denne henseende er det, som anført af generaladvokaten i punkt 106-109 i forslaget til afgørelse, ifølge Domstolens faste praksis vedrørende kravet om gennemsigtighed af afgørende betydning for forbrugeren, at denne før indgåelsen af en aftale oplyses om kontraktvilkårene og konsekvenserne af denne indgåelse. Det er bl.a. på grundlag af disse oplysninger, at forbrugeren tager stilling til, om denne ønsker at indgå en aftale med en erhvervsdrivende og være bundet af de vilkår, som denne erhvervsdrivende forinden har udarbejdet (dom af 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, præmis 44, af 30.4.2014, Kásler et Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 70, af 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 og C-308/15, EU:C:2016:980, præmis 50, og af 20.9.2017, Andriuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 48).

50 Heraf følger, som allerede bemærket i denne doms præmis 46, at kravet om kontraktvilkårs gennemsigtighed, således som det følger af artikel 4, stk. 2, og artikel 5 i direktiv 93/13, ikke kan indskrænkes til, at de formelt set blot skal være affattet grammatisk klart og forståeligt. Den ved nævnte direktiv indførte beskyttelsesordning hviler på den betragtning, at forbrugeren befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende hvad angår bl.a. informationsniveau, hvorfor dette krav om en klar og forståelig affattelse af kontraktvilkårene og dermed om gennemsigtighed, der er fastsat i direktivet, skal fortolkes bredt (dom af 30.4.2014, Kásler et Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 71 og 72, og af 20.9.2017, Andriuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 44).

51 Hvad angår et vilkår i en aftale om lån med pant i fast ejendom, hvorefter vederlaget for dette lån udgøres af renter, der beregnes på grundlag af en variabel sats, skal dette krav derfor forstås således, at det ikke alene indebærer, at det pågældende vilkår skal være forståeligt for forbrugeren rent formelt og i sproglig henseende, men også, at en almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbruger skal være i stand til at forstå, hvordan metoden til beregning af denne sats konkret fungerer, og dermed til på grundlag af klare og forståelige kriterier at vurdere, hvilke potentielt alvorlige økonomiske følger et sådant vilkår kan få for dennes finansielle forpligtelser (jf. i denne retning analogt dom af 30.4.2014, Kásler et Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 75, og af 20.9.2017, Andriuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 51).

- 52 Da Domstolens kompetence alene omfatter fortolkningen af EU-retlige bestemmelser, i det foreliggende tilfælde direktiv 93/13 (jf. i denne retning dom af 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, præmis 48 og den deri nævnte retspraksis), tilkommer det alene den forelæggende ret at foretage den nødvendige efterprøvelse i denne henseende på baggrund af alle relevante faktiske omstændigheder, herunder den reklame og de oplysninger, som långiver fremkom med under forhandlingen af låneaftalen (dom af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 74, af 26.2.2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, præmis 75, og af 20.9.2017, Andriciu m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 46). Det påhviler nærmere bestemt den nationale ret, når denne tager alle omstændighederne i forbindelse med indgåelse af aftalen i betragtning, at efterprøve, om forbrugeren i den omhandlede sag er blevet meddelt samtlige de enkeltheder, der kan have indflydelse på omfanget af vedkommendes forpligtelse, og som navnlig gør det muligt for denne at vurdere de samlede omkostninger ved lånet. Ved denne vurdering spiller dels spørgsmålet, om vilkårene er udarbejdet på en klar og forståelig måde, således at en gennemsnitsforbruger som beskrevet i denne doms præmis 51 kan vurdere sådanne omkostninger, dels den omstændighed, som er forbundet med en manglende angivelse i kreditaftalen af de oplysninger, som anses for at være væsentlige i forhold til arten af de af denne aftale omfattede varer eller tjenesteydelser, en afgørende rolle (dom af 20.9.2017, Andriciu m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, EU:C:2017:703, præmis 47 og den deri nævnte retspraksis).
- 53 For så vidt angår et vilkår som det i denne doms præmis 51 omhandlede, der indeholder en henvisning til en variabel sats, hvis nøjagtige værdi ikke kan fastlægges i en kreditaftale for hele aftalens løbetid, skal det fastslås, at det, som anført af generaladvokaten i punkt 122 og 123 i forslaget til afgørelse, er relevant med henblik på denne undersøgelse, at hovedelementerne vedrørende beregningen af de spanske sparekassers IRPH var let tilgængelige for enhver person, der måtte overveje at optage et lån med pant i fast ejendom, eftersom disse elementer fandtes i cirkulære nr. 8/1990, der var offentliggjort i *Boletín Oficial del Estado*. Denne omstændighed kunne således gøre det muligt for en rimeligt opmærksom og velunderrettet forbruger at forstå, at dette indeks var beregnet på grundlag af gennemsnitsrentesatsen for lån med pant i fast ejendom med en løbetid på over tre år med henblik på køb af en bolig og dermed inkluderede gennemsnittet af de margener og omkostninger, som disse institutter anvendte, og at det nævnte indeks i den pågældende aftale om lån med pant i fast ejendom var afrundet op til nærmeste højere kvarte procentpoint, hvortil kom en margen på 0,25%.
- 54 Det er ligeledes relevant for vurderingen af gennemsigtigheden af det omtvistede vilkår, at kreditinstitutter ifølge den nationale lovgivning, som var gældende på tidspunktet for indgåelsen af den i hovedsagen omhandlede aftale, var forpligtede til at oplyse forbrugerne om udviklingen i de spanske sparekassers IRPH i de to kalenderår, der gik forud for indgåelsen af låneaftalerne, samt den seneste værdi, der var tilgængelig. Sådanne oplysninger kan ligeledes give forbrugeren en objektiv indikation af de økonomiske konsekvenser af anvendelsen af et sådant indeks og udgør et nyttigt sammenligningspunkt for beregningen af den variable rentesats baseret på de spanske sparekassers IRPH og andre formler for beregningen af rentesatser.
- 55 Den forelæggende ret skal derfor efterprøve, om Bankia inden for rammerne af indgåelsen af den i hovedsagen omhandlede aftale faktisk opfyldte alle de oplysningsforpligtelser, der er fastsat i national lovgivning.
- 56 Henset til ovenstående betragtninger skal det andet spørgsmål, litra b) og c), besvares med, at direktiv 93/13, og navnlig dets artikel 4, stk. 2, og artikel 5, skal fortolkes således, at et kontraktvilkår, der fastsætter en variabel rentesats inden for rammerne af en aftale om lån med pant i fast ejendom, for at opfylde kravet om gennemsigtighed af et sådant kontraktvilkår ikke alene skal være forståeligt rent formelt og i sproglig henseende, men også skal gøre det muligt for en almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbruger at være i stand til at forstå, hvordan beregningsmåden for denne sats konkret fungerer, og dermed til på grundlag af klare og forståelige kriterier at vurdere, hvilke, potentielt alvorlige, økonomiske følger et sådant vilkår kan få for den pågældendes finansielle forpligtelser. Med henblik på den bedømmelse, som den nationale ret skal foretage i denne henseende, udgør dels den omstændighed, at hovedelementerne vedrørende

beregningen af denne sats er let tilgængelige for enhver person, der overvejer at optage et lån med pant i fast ejendom, som følge af offentliggørelsen af beregningsmåden for den nævnte sats, dels fremlæggelsen af oplysninger om den tidligere udvikling i det indeks, på grundlag af hvilket denne samme sats beregnes, særligt relevante elementer.

Det tredje spørgsmål

- 57 Med det tredje spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at de er til hinder for, at den nationale ret, såfremt et urimeligt kontraktvilkår, der fastsætter et referenceindeks for beregningen af de variable renter af et lån, erklæres ugyldigt, i mangel af modstående aftale mellem parterne erstatter dette indeks med et ved lov fastsat indeks eller pålægger låntageren at tilbagebetale den lånte kapital inden for de i den nævnte aftale fastsatte frister uden betaling af renter.
- 58 Der skal for det første henvises til, at det i overensstemmelse med artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 påhviler den nationale ret at udelukke anvendelsen af urimelige kontraktvilkår, således at de ikke binder forbrugeren, medmindre forbrugeren gør indsigelse herimod (jf. i denne retning dom af 4.6.2009, Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, præmis 35, af 14.6.2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, præmis 65, og af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia, C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 52).
- 59 Endvidere skal artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 ifølge Domstolens praksis fortolkes således, at den er til hinder for en national bestemmelse, som gør det muligt for den nationale ret, når denne erklærer et vilkår i en aftale, som er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, ugyldigt, at tilpasse den nævnte aftale ved at ændre dette vilkårs indhold (dom af 14.6.2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, præmis 73, af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 77, og af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia, C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 53).
- 60 Hvis det stod en national retsinstit frit for at ændre indholdet af urimelige vilkår i en sådan aftale, ville en sådan adgang således kunne skade gennemførelsen af det langsigtede mål, der er nævnt i artikel 7 i direktiv 93/13. En sådan adgang kunne nemlig bidrage til at ophæve den afskrækkende virkning over for erhvervsdrivende, der opstår ved helt og holdent at undlade at anvende sådanne urimelige vilkår over for forbrugerne, for så vidt som de erhvervsdrivende fortsat ville være fristede til at anvende disse vilkår, vel vidende, at aftalen, selv hvis disse vilkår skulle blive erklæret ugyldige, ikke desto mindre ville kunne tilpasses i nødvendigt omfang af den nationale ret, således at deres interesse på denne måde blev sikret (dom af 14.6.2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, præmis 69, af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 79, og af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia, C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 54).
- 61 Domstolen har imidlertid allerede fastslået, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 i en situation, hvor en aftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, ikke kan opretholdes, efter at et urimeligt vilkår er blevet ophævet, ikke er til hinder for, at en national ret under anvendelse af aftaleretlige principper ophæver det urimelige vilkår og erstatter det med en deklatorisk bestemmelse i national ret i situationer, hvor konstateringen af, at det urimelige vilkår er ugyldigt, ville forpligte retten til at annullere aftalen i det hele, hvilket ville have særligt skadelige virkninger for forbrugeren og dermed straffe denne (jf. i denne retning dom af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 80-84, af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia, C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 56 og 64, og af 3.10.2019, Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, præmis 48).

- 62 I denne henseende har Domstolen fastslået, at det er fuldt ud berettiget, henset til formålet med direktiv 93/13, at foretage en sådan erstatning. Den er nemlig i overensstemmelse med formålet med artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, da denne bestemmelse har til formål at erstatte den formelle balance, som kontrakten indfører mellem medkontrahenternes rettigheder og forpligtelser, med en reel balance, der skal genindføre ligheden mellem parterne, og ikke at annullere samtlige aftaler, der indeholder urimelige vilkår (jf. i denne retning dom af 30.4.2014, Kásler et Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 81 og 82 og den deri nævnte retspraksis, og af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia, C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 57).
- 63 Hvis det i en situation som den, der er beskrevet i denne doms præmis 61, ikke var tilladt at erstatte et urimeligt kontraktvilkår med en deklaratorisk bestemmelse i national ret, ville den nationale ret være forpligtet til at annullere aftalen i det hele, hvilket ville have særligt skadelige virkninger for forbrugeren, og den forebyggende virkning af at annullere aftalen ville gå tabt. I princippet bevirker en sådan annullation for så vidt angår en låneaftale nemlig, at det skyldige lånebeløb straks forfalder til betaling og dette med et beløb, der rækker ud over forbrugeren økonomiske formåen, og dermed straffes forbrugeren snarere end långiver, som ikke vil blive afskrækket fra at indføre sådanne vilkår i de aftaler, som den pågældende udbyder (jf. i denne retning dom af 30.4.2014, Kásler et Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 83 og 84, og af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia, C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 58).
- 64 Det må derfor antages, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 i en situation, hvor en aftale om lån med pant i fast ejendom, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, ikke kan opretholdes, efter at et urimeligt vilkår, der henviste til et ved lov fastsat indeks med henblik på beregningen af den variable rentesats, der fandt anvendelse på lånet, er blevet fjernet, ikke kan fortolkes således, at den er til hinder for, at den nationale ret med henblik på at undgå ugyldighed af aftalen erstatter dette vilkår med et indeks, der er fastsat som deklaratorisk indeks i national ret, for så vidt som annullation af aftalen ville have særligt skadelige virkninger for forbrugeren (jf. analogt dom af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia, C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 59).
- 65 I det foreliggende tilfælde bestemmer det omtvistede vilkår, at den variable rentesats beregnes på grundlag af de spanske sparekassers IRPH. Det fremgår imidlertid af de sagsakter, som Domstolen råder over, at dette ved lov fastsatte indeks, som er fastsat i cirkulære nr. 8/1990, i medfør af 15. tillægsbestemmelse til lov nr. 14/2013 af 27. september 2013 er blevet afløst af et erstatningsindeks, som den spanske regering har betegnet som »deklaratorisk«. Med forbehold af den forelæggende rets efterprøvelse fastsætter denne tillægsbestemmelse således anvendelsen af dette erstatningsindeks i mangel af en anden ordning mellem aftalens parter.
- 66 I denne sammenhæng vil den forelæggende ret, i tilfælde af, at den måtte fastslå, for det første, at det omtvistede vilkår er urimeligt, for det andet, at den i hovedsagen omhandlede aftale om lån med pant i fast ejendom ikke vil kunne opretholdes uden dette vilkår, og, for det tredje, at annullation af denne aftale ville have særligt skadelige virkninger for sagsøgeren i hovedsagen, kunne erstatte det nævnte vilkår med det i lov nr. 14/2013, af 27. september 2013 omhandlede erstatningsindeks, for så vidt som dette indeks kan anses for at være af deklaratorisk karakter i henhold til national ret.
- 67 Det tredje spørgsmål skal derfor besvares med, at artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for, at den nationale ret, såfremt et urimeligt kontraktvilkår, der fastsætter et referenceindeks for beregningen af de variable renter af et lån, erklæres ugyldigt, erstatter dette indeks med et ved lov fastsat indeks, der finder anvendelse i mangel af modstående aftale mellem aftalens parter, for så vidt som den omhandlede aftale om lån med pant i fast ejendom ikke kan opretholdes, såfremt det nævnte urimelige vilkår fjernes, og annullation af denne aftale i sin helhed ville have særligt skadelige virkninger for forbrugeren.

Anmodningen om begrænsning af dommens tidsmæssige virkninger

- 68 Da det tredje præjudicielle spørgsmål er formuleret således, at det tager sigte på den mulige situation, at »[de spanske sparekassers IRPH] erklæres ugyldigt«, har den spanske regering i sine skriftlige og mundtlige bemærkninger for Domstolen anmodet denne om at begrænse dommens tidsmæssige virkninger. Det skal præciseres, at den spanske regerings anmodning tager udgangspunkt i en situation, hvor låneaftalen, såfremt et kontraktvilkår som det omtvistede vilkår erklæres ugyldigt, opretholdes uden rentebetaling.
- 69 Som der er henvist til i nærværende doms præmis 52, omfatter Domstolens kompetence alene fortolkningen af EU-retlige bestemmelser, i det foreliggende tilfælde direktiv 93/13.
- 70 Det fremgår imidlertid af svaret på det tredje præjudicielle spørgsmål, at såfremt et vilkår som det omtvistede vilkår erklæres ugyldigt, er den nationale ret under de betingelser, som der er henvist til i denne doms præmis 67, beføjet til at erstatte det indeks, som er fastsat i vilkåret, med et ved lov fastsat indeks, der finder anvendelse i mangel af modstående aftale mellem aftalens parter.
- 71 Under disse omstændigheder kan de finansielle konsekvenser af, at et sådant vilkår eventuelt erklæres ugyldigt, for de enkelte banker og for banksystemet som helhed, ikke udelukkende fastlægges på grundlag af den fortolkning af EU-retten, som Domstolen anlægger inden for rammerne af denne sag (jf. analogt dom af 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, præmis 60 og 61).
- 72 Heraf følger, at der ikke er grundlag for at begrænse denne doms tidsmæssige virkninger.

Sagsomkostninger

- 73 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Store Afdeling) for ret:

- 1) Artikel 1, stk. 2, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler skal fortolkes således, at et vilkår i en aftale om lån med pant i fast ejendom, der er indgået mellem en forbruger og en erhvervsdrivende, hvorefter den rentesats, der finder anvendelse på lånet, er baseret på et af de i den nationale lovgivning fastsatte officielle referenceindeks, som kan anvendes af kreditinstitutter på lån med pant i fast ejendom, er omfattet af dette direktivs anvendelsesområde, når denne lovgivning hverken foreskriver, at dette indeks finder bindende anvendelse, uanset disse parters valg, eller at det finder deklatorisk anvendelse i mangel af en anden ordning mellem disse samme parter.**
- 2) Direktiv 93/13, og navnlig dets artikel 4, stk. 2, og artikel 8, skal fortolkes således, at en ret i en medlemsstat er forpligtet til at foretage en prøvelse af, om et kontraktvilkår, der vedrører aftalens hovedgenstand, er klart og forståeligt, uanset om dette direktivs artikel 4, stk. 2, er gennemført i denne medlemsstats retsorden.**
- 3) Direktiv 93/13, og navnlig dets artikel 4, stk. 2, og artikel 5, skal fortolkes således, at et kontraktvilkår, der fastsætter en variabel rentesats inden for rammerne af en aftale om lån med pant i fast ejendom, for at opfylde kravet om gennemsigtighed af et sådant kontraktvilkår ikke alene skal være forståeligt rent formelt og i sproglig henseende, men også skal gøre det muligt for en almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbruger at være i stand til at forstå, hvordan beregningsmåden for denne sats**

konkret fungerer, og dermed til på grundlag af klare og forståelige kriterier at vurdere, hvilke, potentielt alvorlige, økonomiske følger et sådant vilkår kan få for den pågældendes finansielle forpligtelser. Med henblik på den bedømmelse, som den nationale ret skal foretage i denne henseende, udgør dels den omstændighed, at hovedelementerne vedrørende beregningen af denne sats er let tilgængelige for enhver person, der overvejer at optage et lån med pant i fast ejendom, som følge af offentliggørelsen af beregningsmåden for den nævnte sats, dels fremlæggelsen af oplysninger om den tidligere udvikling i det indeks, på grundlag af hvilket denne samme sats beregnes, særligt relevante elementer.

- 4) Artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for, at den nationale ret, såfremt et urimeligt kontraktvilkår, der fastsætter et referenceindeks for beregningen af de variable renter af et lån, erklæres ugyldigt, erstatter dette indeks med et ved lov fastsat indeks, der finder anvendelse i mangel af modstående aftale mellem aftalens parter, for så vidt som den omhandlede aftale om lån med pant i fast ejendom ikke kan opretholdes, såfremt det nævnte urimelige vilkår fjernes, og annullation af denne aftale i sin helhed ville have særligt skadelige virkninger for forbrugeren.

Underskrifter